

REZUMAT

Lucrarea noastră, structurată în patru capitole, este gândită conform unei logici arheologice. Ea își propune să reconstruiască etnologic un concept filosofic, esențial ontologic, destinul.

Etnologia românească, deși abordează subiectul dintr-o perspectivă multiplă, de la culegerile primilor noștri mari folcloriști, la care se adaugă contribuția sociologilor, psihoetnologilor sau a filosofilor culturii, a istoricilor, nu a construit acele coordonate coerente prin care subiectul să devină un referențial stabil.

Noi propunem o abordare a subiectului din perspectiva coagulantă a paremiilor, înțelese ca metatext destinal.

Sensibilitatea subiectului se manifestă substanțial și metodologic. Substanțial, cultura noastră populară nu a construit o temă omogenă a destinului, meditativ-filosofică sau descriptiv-etnografică, ci a disipat forme de reprezentare a destinului, a sorții, în categorii folclorice diferite, cu grade de funcționalitate mai accentuată sau nu, cu subtilități estetice sau nu: cântece rituale, cântec liric, paremiologie, legende.

Această disipare induce și nevoia unei metodologii aparte. Și noi credem că originalitatea demersului nostru constă tocmai în rezolvarea metodologică pe care o propunem, felul în care *asamblăm derivatele textuale destinale*, existente la nivelul culturii noastre populare, monumentalizată prin culegere.

Am gândit această rezolvare ca pe o succesiune de concentricități tematice: destinul ca subiect al etnologiei românești, destinul lumii, o ontologie populară românească și destinul omului. Fiecare temă coagulează un capitol al lucrării noastre.

Pe lângă această viziune macrostructurantă, am gândit, ca logică a demonstrației, un mecanism simplu; punerea în paralel, pe principul muzical al alternanței temă și variațiune, a unor categorii folclorice cu funcționalitate amplă, precum riturile de trecere, cu o aderență socială maximă, menite să reconfigureze socialul prin înscenare și, în consecință, cu o virtualitate ontică imensă, cu alte categorii, specii cu o funcționalitate redusă sau zero (cântec liric), precum legenda sau paremia, specii folclorice, mai curând, încărcate metatextual.

Sensul unui astfel de paralelism este, pe de o parte, unul compozițional, dar, pe de altă parte, și unul corector. Textele non funcționale sunt menite să confirme sensurile purtate de textele rituale privind destinul în cadrul culturii noastre populare.

Primul capitol, *Destinul-subiect al etnologiei românești*, este o panoramare a contribuției etnologiei românești la elucidarea unui astfel de subiect. Am încercat, într-o manieră mai mult sau mai puțin exhaustivă, să prezentăm principalele contribuții la configurarea unui astfel de subiect, coordonatele științifice, specificitatea opiniilor, evoluția ideaticii, contextuările ideologice, amprente stilistice.

Capitolul, conceput ca o bază de date, ca o secționare bibliografică din perspectiva tematică propusă, poate fi receptat și ca o istorie concisă a etnologiei românești, scrisă cu un apriorism tematic.

Primul capitol s-a constituit, astfel, ca un compendiu privind istoria folcloristicii românești, realizat din perspectiva tematicii destinului. Am trecut în revistă un material bibliografic impresionant din dorința de a contura cât mai clar coordonatele acestei problematice în etnologia românească.

Lazăr Șăineanu, Tudor Pamfile, Ion Otescu, Traian Gherman, Elena Niculiță-Voronca, Gh.Ciașeanu, Artur Gorovei, Ștefania Cristescu-Golopenția, I.A.Candrea, M.Canianu, Gh. Pavelescu, Ov. Papadima. O. Băncilă, R.Vulcănescu, la care se adaugă scrierile etnologilor sau folcloriștilor generațiilor tinere și foarte tinere construiesc un eșafodaj ideatic de la care plecăm în stabilirea sensurilor destinului în cultura noastră populară.

Scrierile lor ne folosesc atât din punctul de vedere al conținutului cât, mai ales, din punctul de vedere al sugestiilor metodologice. Plusurile și minusurile, calitățile și insuficiențele lucrărilor lor ne-au condus pe noi la alegerea structurii lucrării și la stabilirea planului de lucru.

Al doilea capitol, *Destinul lumii-cadre imuabile ale unei ontologii populare*, conține creații narrative diferite, care pun în valoare concepția despre geneză, despre timp, despre spațiu, despre cauzalitate. Modelul nostru este lucrarea lui Ernest Bernea, *Cadre ale gândirii populare românești*.

Intenția noastră este să subliniem o intercondiționare a acestor elemente ale genezei și, totodată, să demonstrăm că această indetercondiționare poartă cu sine o predeterminare a lor, care poate angrena o predeterminare a destinului omului.

Materialitatea și devenirea lumii, spațiul și timpul sunt formele concrete, perceptibile ale destinului. Spațiul și timpul, fiind solidar, există de la începutul creației.

Ființa umană își conturează devenirea în și prin aceste coordonate ale naturii, care o ajută să-și conceapă lumea și să o reprezinte.

Coordonatele fizice, spațiul și timpul, constante ale tipului de gândire tradițională, sunt originare și definitive. Ele apar odată cu creația și nu se modifică decât superficial, esența lor rămânând neschimbată .

Această formă de reprezentare permite un înalt grad de formalizare și încărcarea receptării emoționale, specifică pentru o astfel de mentalitate, cu scheme, simboluri, imagini, logici sensibile care acționează ca o filosofie populară.

Această filosofie reprezintă motorul formelor majore, concrete de reprezentare a lumii ca armonie: calendarul, ritualurile. Ritualurile, aceste scenografii simbolice, sunt menite să explice și să perpetueze o formă de cosmos, o ordine. Funcția lor, explicativă, reparatorie (când momentele de criză pun în pericol armonia lumii!) și emoțional-psihică (încrederea în viitor și în ordinea lumii) sunt cea mai elocventă formă de filosofie în acțiune.

Ele se află într-o strânsă corelare cu calendarul, o lecție cosmică despre cum funcționează lumea, natura. Coordonate, logici și superstiții, obligații și interdicții, explicații și mister, toate impun un orizont al ciclicității formalizate, al creșterii și descreșterii, al vieții și al morții, ca fapte firești, atribute ale creației.

Aceste constante care sunt spațiul, timpul, cauzalitatea, se manifestă ritual și superstițios, angajând semne, simboluri, imagini coagulate de o logică a sensibilului, care revelează destinul lumii.

Între destinul lumii și cel al omului este un raport de intercondiționare și predestinare.

Capitolul al treilea, *Destinul omului*, este secțiunea în care dorim conturarea ideii de destin ca trecere și împlinire, abordând ritualurile de trecere, din perspectiva

înscenării lor, ca succesiune de secvențe, din perspectiva funcționalității lor și din perspectiva interdicțiilor pe care le impun. Accentul cade asupra nașterii și morții, ca praguri decisive.

Destinul ca împlinire sub semnul norocului sau al nenorocului, ca predestinare, succesiunea de condiționări, marcate ritualic sau superstițios ne sugerează o concepție armonică despre existență a poporului nostru, cu un fatalism bine temperat de credința că munca poate schimba destinul omului sau că, într-un fel sau altul, omul, dacă nu este stăpânul propriului destin, poate contribui la ameliorarea lui în limitele armoniei ontologice.

Capitolul al treilea al lucrării, *Destinul omului*, dezvoltă această idee cu ajutorul trecerii în revistă a ritualurilor de naștere, nuntă și înmormântare, cu ajutorul superstițiilor legate de contextele rituale, cu ajutorul corpurilor de interdicții.

Capitolul al patrulea, *Paremiile, un metatext filosofic*, alcătuiește centrul demonstrației noastre și reflectă un dublu proces, de verificare și coagulare a haloului destinal creat de ritualuri, legende și cântece lirice și de constituire a unui metatext filosofic.

Lucrarea a fost gândită, initial, ca o abordare a destinului doar prin intermediul paremiilor. Studiarea materialului ne-a demonstrat necesitatea acestei pendulări între actul ritual ca formă de comunicare socială privind destinul și paremia pe care am interpretat-o ca pe un metatext filosofic popular.

Capitolul beneficiază de publicarea recentă a celei mai cuprinzătoare culegeri de proverbe din cultura noastră.

Este vorba de Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*, carte apărută în zece volume, completă din punct de vedere editorial, fiecare volum având aproximativ 700-800 de pagini.

Cuprinzătoare și în ceea ce privește titlul, ediția George C-tin Păunescu, cu o prefață de Nicolae Constantinescu, îngrijită de Mugur Vasiliu, apare la editura Asociației Române pentru Cultură și Ortodoxie, București, SCARA, în anul 2003.

Dintre colaboratori, amintim câțiva, precum preotul Teodor Bălășel, N. Canianu, A. Carcea, Artur Sorovei, S.T. Kirileanu, Mihai Lupașcu, N.C. Mateescu,

Elena Sevastos, Th. Speranția, Alexandru Vasiliu, mulți dobândind prin propria operă un loc în istoria folclorului românesc.

Referențialitatea ontologică a paremiilor este extrem de redusă, esențializată, axializată conceptual și orientată spre momentele cruciale ale existenței: nașterea, nunta, moartea. Aspectele meditative lipsesc sau sunt slab reprezentate. În schimb, disfuncționalitatea comportamentelor este supraactivată, ceea ce impune o primă concluzie. Proverbele, în acțiune, formează mai curând, o carte de înțelepciune și, totodată, deconstruiesc și formalizează o experiență, o tradiție. Cu alte cuvinte, ele reprezintă, păstrând proporțiile, un metatext destinal. Am putea merge până într-acolo încât să afirmăm că o paremiologie este o antropologie (naivă!), căci surprinde un comportament cultural în limite eterice concrete (deci culturale).

Cu alte cuvinte, deconstruind, putem vorbi despre un nivel destinal general reflectat în paremii (soartă, noroc, destin, moarte, naștere, ghinion, cauză, efect etc.) și de un nivel destinal particular, care ar reflecta un comportament tradițional, verificat și sintetizat (trăsături, valori, aptitudini, sentimente etc.).

Pentru a argumenta cele spuse, gândim un corpus amplu de texte, care vor forma anexele acestei lucrări, texte narative, rituale, paremii, capabile să demonstreze, în același timp, intimitatea poietică a lucrării.